

Dr hab. Marek GRUCHELSKI Prof. WSM
Emerytus Dr Józef NIEMCZYK
Wyższa Szkoła Menedżerska w Warszawie

POTRZEBY I DZIAŁANIA W ZAKRESIE RACJONALIZACJI POLSKIEJ POLITYKI ROLNEJ (W ASPEKCIE SPOŁECZNO- EKONOMICZNYM ORAZ OCHRONY ŚRODOWISKA NATURALNEGO)[®]

Requirements and activities in the area of rationalization of polish agricultural
policy (in a socio-economic and environmental protection aspects)[®]

*Autorzy dziękują Panu Marcinowi Gruchelskiemu za wydatną pomoc edytorską
w przygotowaniu tekstu niniejszego artykułu.*

Słowa kluczowe: rozwój zrównoważony, zarządzanie, gospodarstwa mniejsze obszarowo.

Widoczny względnie szybki rozwój polskiej wsi i rolnictwa odznacza się wieloma mankamentami. Niezadowalająca jest opłacalność produkcji rolniczej. Rolnictwo rozwija się egalitarnie. Z jednej strony – powstają intensywne gospodarstwa (tzw. rozwojowe), a z drugiej – obserwuje się dezagraryzację wsi. Większość gospodarstw zrezygnowała z produkcji zwierzęcej oraz roślinnej, wydierżawiając swoje użytki rolne innym rolnikom. Tym samym, obniżone zostały dochody rolnicze w części gospodarstw. Zanika tradycyjny ethos pracy w wielu rodzinach rolniczych. Jednocześnie, intensyfikacja produkcji we wspomnianych gospodarstwach rozwojowych zagraża środowisku naturalnemu i pogarsza jakość życia na wsi. Niezbędne jest zrationalizowanie polskiej polityki rolnej w celu neutralizacji wspomnianych niekorzystnych zjawisk na wsi oraz w rolnictwie. Jest to możliwe w świetle najnowszych dokumentów rządowych przygotowanych w ramach polskiej Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju.

Szczególną rolę w odwróceniu procesów dezagraryzacji wsi i rolnictwa oraz zahamowania negatywnych tendencji w oddziaływaniu obecnych zmian na środowisko naturalne mogłoby mieć wdrożenie pomysłu sformułowanego przez resort rolnictwa, w postaci stworzenia dla całego sektora produkcji rolniczej wielobranżowego konglomeratu. Konglomerat ten współdziałałby w realizacji polityki rolnej oraz ułatwiłby wykonanie zadań Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi w stosunku do mieszkańców wsi i obszarów wiejskich.

Key words: sustainable development, management, small-area farms.

Noticable and relatively fast development of the Polish countryside and agriculture is characterized by many shortcomings. The profitability of agricultural production is unsatisfactory. Agriculture develops egalitarily. On the one hand – intensive farms (so-called development) arise, and on the other – the village's deagrarization is observed. Most farms gave up animal and plant production, leasing their agricultural land to other farmers.

Thus, agricultural income was reduced in some farms. The traditional work ethos disappears in many agricultural families. At the same time, the intensification of production in these development farms threatens the natural environment and worsens the quality of life in the countryside. Therefore, it is necessary to rationalize Polish agricultural policy in order to neutralize these adverse phenomena in rural areas and in agriculture. This is possible, in the light of the latest government documents prepared as part of the Polish Strategy for Responsible Development.

The implementation of the idea formulated by the Ministry of Agriculture and Rural Development, in the form of creating a multi-sector conglomerate for the entire agricultural production sector. It would have a special role in the reversal of the processes of village and agricultural degradation and the inhibition of negative tendencies in the impact of current changes on the natural environment. This conglomerate would cooperate with the implementation of agricultural policy and would facilitate the implementation of tasks of the Ministry of Agriculture and Rural Development in relation to the residents of rural areas and rural areas.

WSTĘP

Ze względu na pogłębiającą się dezagrarizację polskiej wsi i rolnictwa¹ oraz pogarszający się stan środowiska naturalnego, niezbędne są pilne działania naprawcze w niektórych aspektach polskiej polityki rolnej [2, s. 140, 5 s. 110-111].

Celem niniejszego artykułu jest omówienie wybranych problemów w zakresie racjonalizacji polskiej polityki rolnej w aspekcie społeczno-ekonomicznym i ekologicznym, przy jednoczesnym zachowaniu zasad rozwoju zrównoważonego [1, s. 125].

WYBRANE ASPEKTY SPOŁECZNO-EKONOMICZNE

Dezagrariacja, przesądzająca o względnie niekorzystnej sytuacji społeczno-ekonomicznej na wsi i w rolnictwie, powodowana jest przez takie uwarunkowania jak:

1. Względnie niska opłacalność niektórych kierunków produkcji rolnej, sztucznie podtrzymywanych przez wsparcie sektora budżetowego (głównie płatności bezpośrednie);
2. Niska pozycja producentów rolnych na rynku (drobne gospodarstwa rolne), wobec których istnieje zauważalny brak optymalnych w polskich warunkach powszechnych spółdzielczych zrzeszeń rolników w zakresie zaopatrzenia oraz zbytu produktów rolnych. Ponadto, występują znamiona zmowy handlowej ze strony podmiotów skupujących produkty rolne, wymuszając niskie ceny zakupu. Kreowane w ramach wspólnej polityki rolnej grupy producenckie, nie będą miały w Polsce, w najbliższej przyszłości, charakteru masowego, ze względu na ich elitarny charakter, który dodatkowo jest ograniczony do tylko niektórych rejonów i kierunków produkcji.

Powszechnym problemem unijnego rynku rolnego są nieuczciwe praktyki handlowe (*Unfair Trading Practices*), stosowane nie tylko w odniesieniu do rolników, ale również, w stosunku do innych słabszych podmiotów rynku rolno-żywnościowego. Niektóre działania handlowców, zwłaszcza w zakresie skupu produktów rolnych, noszą znamiona zmowy handlowej. W celu zapobiegania takim praktykom, niezbędne są pilne regulacje prawne, na szczeblu unijnym, jak również, na szczeblach krajowych;

3. Brak powiązań własnościowych z przetwórstwem rolno-żywnościowym (na zasadzie udziałów lub umów kontraktacyjnych);
4. Względnie uciążliwe i niezyciowe przepisy administracyjno-weterynaryjne zniechęcające do prowadzenia produkcji zwierzęcej w gospodarstwach oraz ograniczające sprzedaż bezpośrednią produktów rolno-żywnościowych przez gospodarstwa rolne, a tym samym, ograniczające handel lokalny;

1 Dezagrariacja polskiej wsi i rolnictwa polega na zaprzestaniu chowu zwierząt gospodarskich przez ponad połowę gospodarstw rolnych oraz zaprzestaniu uprawy roślin, jak również, formalne lub nieformalne wydzierżawienie ziemi innym rolnikom. Zanika masowa produkcja zwierzęca i lokalne, w tym domowe, przetwórstwo żywnościowe, co jest jednoznaczne z obniżeniem jakości (bezpieczeństwa) żywności (*food safety*) i bezpieczeństwa żywnościowego (*food security*), na wypadek kryzysu (gospodarczego, politycznego lub militarnego), obniżeniem dochodów rolniczych oraz zwiększeniem poziomu ubóstwa. W efekcie, zanika *ethos* pracy i nasilają się patologie społeczne.

5. Brak możliwości znaczącego interwencyjnego skupu produktów rolnych² w momentach ich nadmiaru, co było powszechną praktyką w momencie wstępowania Polski do Unii Europejskiej (UE), a obecnie takie działania nie są preferowane we wspólnej polityce rolnej;
6. Brak egalitarnej polityki rolnej – wsparcie inwestycyjno-modernizacyjne obejmuje jedynie ograniczoną ilość gospodarstw (tzw. rozwojowych). Alternatywą rozwojową dla gospodarstw mniejszych obszarowo mogłaby być polityka aktywizacji produkcyjnej, w tym, w zakresie niszowych kierunków produkcji rolno-żywnościowej. Takie działania prawie wcale nie występują w polskiej polityce rolnej^{3 4} [2, 4, 5, 6].

Należy zaznaczyć, że administracja rolna zaczyna zmieniać podejście do problemów i dokonuje pewnych zmian w polskiej polityce rolnej, zgodnych z ideą odpowiedzialnego (zrównoważonego) rozwoju.

Za najistotniejsze, w powyższym zakresie, należy uznać:

- częściową liberalizację zasad i rygorów sprzedaży bezpośredniej produktów rolnych przez gospodarstwa,
- deklarację resortu rolnictwa o wspieraniu rozwoju spółdzielczości rolnej w zakresie zbytu produktów rolnych,
- deklarację resortu rolnictwa o dalszej liberalizacji przepisów administracyjno-weterynaryjnych (m.in. w zakresie zmniejszania uciążliwości przeprowadzanych kontroli),
- uruchomienie interwencji państwa w skupie (jabłek do przerobu).

Zdaniem autorów, niezbędne są dalsze zmiany w polskiej polityce rolnej, przede wszystkim, w zakresie przepisów i procedur administracyjno-weterynaryjnych⁴.

Skutki dezagrariacji są bardzo poważne zarówno w odniesieniu do sytuacji społeczno-gospodarczej, jak też

2 Ze względu na obecnie głębokie załamanie i potrzebę odbudowania produkcji w niektórych kierunkach, (np. produkcji owczarskiej, chowu drobnych zwierząt rzeźnych, produkcji roślin włóknistych oraz innych roślin uprawianych do przerobu) niezbędne byłoby, w celu jej odbudowania, czasowe wdrożenie interwencyjnego skupu oraz interwencyjnego przetwórstwa. Takie rozwiązanie prawdopodobnie wymagałoby negocjacji i rozmów z Komisją Europejską.

3 W praktyce, widoczna jest niechęć administracji rolnej do stymulowania procesów aktywizujących produkcję rolniczą w gospodarstwach drobniejszych, o czym świadczy Poddziałanie 6.5 w Programie Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014 – 2020, zatytułowane „Płatności na rzecz rolników kwalifikujących się do systemu dla małych gospodarstw, którzy trwale przekazali swoje gospodarstwo rolne innemu rolnikowi.” Co prawda, Poddziałanie 6.3, zatytułowane *Pomoc na rozpoczęcie działalności gospodarczej na rzecz rozwoju małych gospodarstw* zachęca (aktywizuje) rolników do rozwoju produkcji rolnej-żywnościowej lub nieżywnościowej, ale liczba rolników chętnych do udziału w poddziałaniu będzie relatywnie mała ze względu na ograniczone środki wspierające oraz ze względu na niepewność lub brak możliwości zbytu wytworzonych produktów. Taka forma aktywizacji produkcyjnej rolników musi być, przynajmniej przejściowo, wspierana poprzez interwencjonizm państwa, na rynku w zakresie przechowalnictwa i przetwórstwa. Pewne, chociaż niewystarczające, działania aktywizujące produkcję rolną w mniejszych obszarowo gospodarstwach występują w zakresie produkcji ekologicznej.

4 Należy podkreślić, że w artykule „*Niezbędność pogłębienia swobody gospodarowania w polskim rolnictwie na wzór wdrażanego ustawodawstwa dotyczącego działalności przedsiębiorstw pozarolniczych - Część II*” przedstawiono zagadnienie neutralizacji skutków wprowadzania obustrzeń w zakresie wymogów administracyjno-weterynaryjnych [4, s. 108-110].

oddziaływania na środowisko naturalne. Fakt, że ponad 50% gospodarstw rolnych zaprzestało hodowli zwierząt gospodarskich oraz uprawy roślin, oznacza wzrost poziomu jawnego i ukrytego bezrobocia, jak również, niewykorzystanie bazy kapitałowej w tych gospodarstwach (m.in. budynków gospodarczych) oraz zwiększenie dysproporcji dochodowych między gospodarstwami domowymi na wsi.

Poważnym utrudnieniem jest też kwestia zorganizowania dodatkowych miejsc pracy dla ww. grup rolników. W przeszłości, celem było jedynie zapewnienie miejsca pracy, umożliwiające pełniejsze wykorzystanie czasu pracy rolnika i osiągnięcie dodatkowego dochodu, natomiast, obecnie konieczne jest stworzenie warunków dla pełnoetatowego zatrudnienia. Paradoksalnie, zmieniona sytuacja spowodowała brak rąk do pracy w dużych gospodarstwach. Gospodarstwa te zgłaszają zapotrzebowanie jedynie na sezonowych pracowników, których dochody nie pokrywają pełnych rocznych kosztów utrzymania ich oraz ich rodzin. Stąd, byłym rolnikom bardziej opłaca się emigracja do pracy za granicą, ewentualnie do miasta lub przejście na zasiłek dla bezrobotnych, niż praca u bogatszych sąsiadów.

Znaczna część mieszkańców obszarów wiejskich jest gotowa do poszukiwania pracy w dużych odległościach od miejsc zamieszkania. Zarówno wysokie koszty i bardzo długi czas dojazdów czynią podejmowanie pracy w odległym mieście ekonomicznie nieuzasadnionym. Bardzo wysokie koszty wynajmu lub zakupu mieszkań w miastach sprawia, że podjęcie pracy w mieście jest nieopłacalne. W konsekwencji, następuje intensywne sezonowe emigracje zarobkowe do zamożniejszych krajów unijnych. Dodatkowym czynnikiem obecnie ograniczającym zatrudnienie potencjalnych pracowników zamieszkałych w rejonach wiejskich jest niedorozwój sieci Internetu oraz niska skala zatrudnienia w ramach telepracy w dużych firmach w miastach [3, 4].

W rezultacie, w dużych gospodarstwach następuje koncentracja zwierząt i produkcja gnojowicy (bardzo szkodliwej dla środowiska naturalnego), a ze względu na niedostateczną liczbę osób zajmujących się zwierzętami, można zaobserwować znaczące pogorszenie dobrostanu zwierząt i poziomu ich zdrowotności [13].

Ponadto, uruchomienie małych i średnich gospodarstw zajmujących się produkcją roślinną byłoby ekonomicznie uzasadnione w przypadku zagwarantowanego zbytu po atrakcyjnych cenach.

Równolegle, konieczne jest przedstawienie rolnikom aktywizującym się w produkcji rolnej, długoterminowej i stałej oferty pracy, gwarantującej pełne wykorzystanie zarówno ich czasu pracy, jak też bezpiecznego poziomu zatrudnienia w oparciu o bezterminową umowę o pracę. Dodatkowo zatrudnienie dla aktywizujących się rolników może dotyczyć nie tylko dziedzin bezpośrednio związanych z rolnictwem i przetwórstwem spożywczym, ale również z dziedzinami nie związanymi z rolnictwem, a nawet wsią, ale zgodnymi z zainteresowaniami i kwalifikacjami zainteresowanych.

Uruchomienie, a następnie, dostosowanie małych i średnich gospodarstw do współczesnej gospodarki rynkowej z możliwością produkcji żywności o wysokiej jakości z równoczesnym stworzeniem dla rolników i ich rodzin dodatkowych możliwości zarobkowych w przedsiębiorstwach, zarówno przetwórstwa spożywczego, jak też działalności pozarolniczej,

może być podstawowym czynnikiem hamującym zjawisko odpływu młodej siły roboczej do miast oraz emigracji zarobkowej.

Rozwiązaniem, które może spełnić obydwie postulatory (tj. zabezpieczyć stały gwarantowany, efektywny ekonomicznie zbyt wyprodukowanej w małych i średnich gospodarstwach produkcji roślinnej i zwierzęcej oraz umożliwić zatrudnienie właścicieli ww. gospodarstw na częściowych lub pełnych etatach) jest propozycja, zgłoszona przez resort rolnictwa, stworzenia dla całego sektora produkcji rolniczej wielobranżowego konglomeratu, który współdziałał by w realizacji polityki rolnej oraz ułatwiał wykonanie zadań Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi w stosunku do mieszkańców wsi i obszarów wiejskich [14].

WYBRANE ASPEKTY OCHRONY ŚRODOWISKA NATURALNEGO

Wspierając rozwój zrównoważony (odpowiedzialny)⁵, należy zdawać sobie sprawę z podstawowej zależności pomiędzy rozwojem techniczno-ekonomicznym a środowiskiem naturalnym. Zdaniem autorów, **intensywny rozwój techniczno-ekonomiczny, zwłaszcza oparty na dużej skali produkcji zawsze zagraża i szkodzi środowisku naturalnemu, które kurczy się, a jego jakość ulega pogorszeniu.**

Realna ochrona środowiska naturalnego musi polegać na stosowaniu rygorystycznych i trafnych, a nie tylko deklaracyjnych i wybiórczych instrumentów oraz wskaźników oceny skutków działań ochronnych. Przede wszystkim, musi istnieć jasność prawno-administracyjna, co do tego, jakie przestrzenie i obiekty (przyrodnicze, krajobrazowe, historyczne) są bezwzględnie chronione (np., na wzór japoński), i jakie przestrzenie stanowią powierzchnie rolniczą, infrastrukturalną, czy też powierzchnię dla produkcji pozarolniczej lub zabudowy mieszkalnej. Pod tym względem sytuacja w Polsce jest niezadowolająca. Świadczy o tym, z jednej strony – brak lub częste zmiany lokalnych planów zagospodarowania przestrzennego, a z drugiej – samowola w zakresie zabudowy mieszkalnej i produkcyjno-usługowej. Jeżeli takie praktyki nie zostaną ograniczone, to deklarowany w Polsce,

5 Zrównoważony (odpowiedzialny) rozwój rolnictwa i wsi, jak stwierdza J. Zegar – oznacza (w odróżnieniu od rozwoju industrialnego, np. rolnictwa) *gospodarowanie zasobami odnawialnymi w taki sposób, aby nie uległy one całkowitemu zniszczeniu i aby ich zdolność do samoodnawiania nie została zakłócona*. Ponadto, rolnictwo zrównoważone, powinno dostarczać odpowiednią ilość produktów rolnych o wymaganej jakości, zapewniać właściwy dochód rolniczy, chronić otoczenie przyrodnicze (w tym krajobraz), wartości kulturowe, w tym dziedzictwo historyczne (narodowe) – patrz J. Zegar – *Rolnictwo społecznie zrównoważone. Utopia czy realność*, Nowe Życie Gospodarcze, grudzień 2009 r [16, 17].

Zdaniem autorów, zrównoważony i odpowiedzialny rozwój rolnictwa i wsi powinien polegać na kreowaniu rolnictwa trwałego, a więc wielopodmiotowego (gospodarstw o różnym obszarze, w tym prowadzonych przez rolników dwuzawodowców) i wielokierunkowego, a nie monokulturowego (zarówno na poziomie gospodarstwa, jak i danego rejonu). Tak zróżnicowane rolnictwo jest odporne na kryzysy gospodarcze i ma charakter proekologiczny. Rolnictwo powinno dostarczać żywność zadowalającej jakości (*food safety*) oraz gwarantować bezpieczeństwo żywnościowe w ujęciu ogólnym, narodowym (*food security*) [15].

Rozwój zrównoważony (odpowiedzialny) powinien integrować lokalne społeczności rolnicze i wiejskie oraz przyczyniać się do neutralizowania sprzeczności i nierównowag lokalnych, polepszać jakość życia mieszkańców wsi oraz konserwować otoczenie przyrodnicze i pielęgnować lokalne dziedzictwo historyczno-kulturowe.

w ramach Strategii Odpowiedzialnego Rozwoju, szybki rozwój gospodarczo-społeczny będzie poważnie zagrażał środowisku naturalnemu [7-12].

W kwestii sektora rolniczego, wspieranie administracyjno-ekonomiczne szybkiego (a nie ewolucyjnego) wzrostu obszarowo-technologicznego i wzrostu intensywności gospodarstw rolnych będzie niszcząco oddziaływało na środowisko naturalne (i klimat).

Jak piszą autorzy *Prognozy oddziaływania na środowisko* [9, s. 81] – *Otwartym pytaniem pozostaje w jaki sposób przyspieszyć rozwój rolnictwa nie zaniedbując ochrony środowiska i zasad zrównoważonego rozwoju UE, przyjętych w Goeteborgu oraz głównych kierunków rozwoju wyznaczonych strategią Lizbońską, czy postanowień z Kioto o ograniczeniu emisji gazów cieplarnianych.*

W „*Prognozie oddziaływania na środowisko*” stwierdza się ponadto:

- *Powiększanie gospodarstw rolnych i upraszczanie struktury produkcji zmniejsza różnorodność biologiczną między innymi przez likwidację miedz, dróg śródpolnych itp., co prowadzi do zmniejszenia się ilości ekotypów oraz generuje wzrost ładunków zanieczyszczeń o charakterze obszarowym* [9, s. 91, 92].

Naszym zdaniem, monokultury będące efektem wspomnianego upraszczania struktury produkcji roślinnej (np. wieloletnia „uprawa kukurydzy po kukurydzy”) są szkodliwe nie tylko dla gleby (stałe wyjaławianej i chemizowanej) i zwierząt dziko żyjących, ale również, dla klimatu (np. emisja dwutlenku węgla);

- *Niektóre z procesów degradujących środowisko nie są ograniczane w zadowalającym stopniu [...], np. nadmierna emisja substancji odorowych z budynków inwentarskich, obornika i zbiorników na gnojowicę pogarszających stan powietrza [...], zwiększająca koncentracja biogazów (między innymi azotanów) w wodach powierzchniowych [...], postępująca degradacja ładunku przestrzennego i krajobrazu wiejskiego jako efekt chaotycznej urbanizacji obszarów podmiejskich będącej konsekwencją braku gospodarki przestrzennej większości gmin wiejskich* [9, s. 79].

Zdaniem autorów, najbardziej wrażliwym, a jednocześnie, najbardziej cennym ekologicznie (duża różnorodność dzikiej flory i fauny) ogniwem użytków rolnych, narażonych na intensywną gospodarkę rolną, są trwałe, naturalne użytki zielone, zwłaszcza łąki (bagienne i pobagienne), które są rozproszone (nie objęte standardami ochronnymi programu Natura 2000) oraz podzielone na niewielkie działki, należące do różnych właścicieli. Obserwuje się, stosowane od wielu lat, praktyki intensywnego ich użytkowania, poprzez zaorywanie, zmienianie struktury roślinności (niszczenie różnorodności biologicznej), poprzez intensywny wylew gnojowicy (mimo wysokiego poziomu wód gruntowych), a zwłaszcza, poprzez kilkakrotne wykaszanie w ciągu roku. Widoczne są już pierwsze niekorzystne efekty takiego gospodarowania, szczególnie w odniesieniu do ptaków gniazdujących na tradycyjnych łąkach (i pastwiskach). Gwałtownie zmniejsza się pogłowie skowronków, czajek czy błotniaków.

W związku z powyższym, niezbędne jest pilne objęcie ochroną wszystkich tradycyjnych łąk i pastwisk (nawet rozproszonych i o niewielkich powierzchniach) w celu skutecznej ochrony ich różnorodnej z natury flory i fauny. W tym celu, nieodzownym jest przygotowanie i wdrożenie standardów użytkowania tych obszarów, między innymi poprzez: zakaz ich zaorywania i podsiewania, całkowity zakaz wylewania gnojowicy oraz zmniejszenie częstotliwości koszenia (najwyżej dwukrotnie w ciągu roku).

PODSUMOWANIE

Wydaje się, że zasygnalizowane przez autorów niektóre problemy rozwoju rolnictwa i jego otoczenia przyrodniczego mają szansę na stopniowe rozwiązywanie w świetle zaktualizowanej *Strategii zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa na lata 2012 – 2020 (2030)* oraz *Paktu dla obszarów wiejskich*⁶ [9, s. 2-3], między innymi poprzez realizację filarów Paktu.⁷

Ze względów formalnych, niektóre kwestie będzie można skutecznie realizować dopiero w następnej perspektywie finansowej 2021 – 2027, poprzez powiązanie przestrzegania niektórych wymogów i standardów z dofinansowaniem budżetowym z przyszłego programu rozwoju obszarów wiejskich. Natomiast, przygotowanie perspektywicznych miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego możliwe jest do zrealizowania już w najbliższym czasie, czemu powinien sprzyjać filar IV *Paktu dla obszarów wiejskich - Sprawna administracja*⁸.

6 Pakt dla obszarów wiejskich na lata 2017-2020(2030) jest jednym z projektów strategicznych Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.), która stanowi podstawę dla zmian w systemie zarządzania rozwojem, w tym, obowiązujących dokumentów strategicznych. Ponadto, będzie on głównym dokumentem implementacyjnym zaktualizowanej Strategii zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa na lata 2012-2020(2030), wyznaczającej kierunki działań instytucji publicznych działających na rzecz rozwoju wsi i rolnictwa.

Pakt ma być wdrażany jako dokument o charakterze porozumienia społecznego i politycznego, integrujący w sposób kompleksowy działania systemowe (zmiany legislacyjne, instytucjonalne, programowe) oraz inwestycyjne, związane z procesem zarządzania obszarami wiejskimi. Skonsolidowanie zadań w jednym dokumencie zapewni spójność między strategicznymi zadaniami rządu i samorządu, realizowanymi na rzecz rozwoju obszarów wiejskich [8, s. 2-3].

Pakt dla obszarów wiejskich będzie podjęty odrębną Uchwałą Rady Ministrów, dzięki czemu aktualizacja projektów w nim zawartych nie będzie wymagała aktualizacji Uchwały Rady Ministrów ws. przyjęcia zaktualizowanej Strategii zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa na lata 2012-2020(2030) [8, s. 5].

Struktura Paktu, w tym jego IV filary odnoszą się wprost do głównych wyzwań na obszarach wiejskich:

- filar I Oplacalność produkcji rolnej,
- filar II Jakość życia na obszarach wiejskich,
- filar III Pozarolnicze miejsca pracy i aktywne społeczeństwo,
- filar IV Sprawna administracja.

7 np. filar I - *Oplacalność produkcji rolnej* czy filar II - *Jakość życia na obszarach wiejskich*.

8 Czwarty filar obejmuje niezbędne zmiany instytucjonalne oraz organizacyjne w systemie zarządzania rozwojem obszarów wiejskich i rolnictwa. Obejmuje on m.in.: konsolidację administracji rolnej, konsolidację systemu urzędowej kontroli żywności, usprawnienie i unowocześnienie systemu nauki i doradztwa rolniczego, rozwój systemu oświaty rolniczej, organizację transferu wiedzy i innowacji w rolnictwie, nadzór właścicielski nad rolno-spożywczymi spółkami prawa handlowego, instytucjonalne i systemowe rozwiązania w zakresie zarządzania rozwojem obszarów wiejskich i rolnictwa, usprawnienie wymiaru instytucjonalnego i organizacyjnego zarządzania kryzysowego na obszarach wiejskich i w rolnictwie [8, s. 8].

Autorzy podkreślają, że w celu odwrócenia procesów dezagrarnizacji wymaga się odbudowy nie tylko małych i średnich gospodarstw, ale przede wszystkim, zagwarantowania zbytu ich produkcji, zarówno na rynku wewnętrznym, jak też na rynkach zagranicznych.

LITERATURA

- [1] **GRUCHELSKI M., J. NIEMCZYK. 2013.** „Zrównoważony unijny rozwój społeczno-gospodarczy z uwzględnieniem polskiego sektora rolno-żywnościowego i wsi; ocena trafności działań”. *Postępy Techniki Przetwórstwa Spożywczego* 1/2013: 125-132.
- [2] **GRUCHELSKI M., J. NIEMCZYK. 2016.** „Małe gospodarstwa rolne w Polsce a paradygmat rozwoju zrównoważonego”. *Postępy Techniki Przetwórstwa Spożywczego* 2/2016: 134-140.
- [3] **GRUCHELSKI M., J. NIEMCZYK. 2017.** „Niezbędność pogłębiania swobody gospodarowania w polskim rolnictwie na wzór wdrażanego ustawodawstwa dotyczącego działalności przedsiębiorstw pozarolniczych. Część I – Zagadnienia wstępne”. *Postępy Techniki Przetwórstwa Spożywczego* 1/2017: 140-147.
- [4] **GRUCHELSKI M., J. NIEMCZYK. 2017.** „Niezbędność pogłębiania swobody gospodarowania w polskim rolnictwie na wzór wdrażanego ustawodawstwa dotyczącego działalności przedsiębiorstw pozarolniczych. Część II”. *Postępy Techniki Przetwórstwa Spożywczego* 2/2017: 108-113.
- [5] **GRUCHELSKI M., J. NIEMCZYK. 2017.** „Problemy wsi i rolnictwa: potrzeba zmiany paradygmatu i działań rozwojowych z uwzględnieniem gospodarstw mniejszych obszarowo”. *Postępy Techniki Przetwórstwa Spożywczego* 1/2017: 109-115.
- [6] **KARWAT-WOŹNIAK B. 2005.** „Gospodarstwa rozwojowe w procesach dostosowawczych do gospodarki rynkowej”. Instytut Ekonomiki Rolnictwa. Państwowy Instytut Badawczy. *Studia i Monografie*: 125/2015.
- [7] **MINISTERSTWO ROLNICTWA I ROZWOJU WSI. 2016.** „Strategia zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa na lata 2012 – 2020”. Wersja internetowa - wrzesień 2018 r.
- [8] **MINISTERSTWO ROLNICTWA I ROZWOJU WSI. 2017.** „Pakt dla obszarów wiejskich na lata 2017 (2020) 2030. Założenia”. Wersja internetowa - wrzesień 2017 r.
- [9] **MINISTERSTWO ROLNICTWA I ROZWOJU WSI. 2018.** „Prognoza oddziaływania na środowisko. Strategia zrównoważonego rozwoju”. Instytut Technologiczno-Przyrodniczy w Falentach. Wersja internetowa – wrzesień 2018 r.
- [10] **MINISTERSTWO ROLNICTWA I ROZWOJU WSI. 2018.** „Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014 – 2020”. Wersja internetowa - wrzesień 2018 r.
- [11] **MINISTERSTWO ROLNICTWA I ROZWOJU WSI. 2018.** „Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014 – 2020. Broszura informacyjna”. Wersja internetowa – wrzesień 2018 r.
- [12] **MINISTERSTWO ROLNICTWA I ROZWOJU WSI. 2018.** *Zeszyt Rolny nr 9*. Wersja internetowa – wrzesień 2018 r.
- [13] **NIŹNIKOWSKI R., J. NIEMCZYK. 2017.** „Pogłębianie swobody gospodarowania w polskim rolnictwie”. *Przegląd Hodowlany. Organ Polskiego Towarzystwa Zootechnicznego*: 4/2017.
- [14] **SAKIEWICZ T.** „Dobra zmiana także na wsi. Wywiad z ministrem rolnictwa Janem Krzysztofem Ardanowskim”. *Gazeta Polska*. Wersja internetowa – wrzesień 2018 r.
- [15] **WOŚ A., J. ZEGAR. 2002.** *Rolnictwo społecznie zrównoważone*. Warszawa: Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej.
- [16] **ZEGAR J. 2009.** „Rolnictwo społecznie zrównoważone. Utopia czy realność”. *Nowe Życie Gospodarcze*: grudzień 2009.
- [17] **ZEGAR J. 2015.** „O zrównoważonym rozwoju, czyli o dwóch nogach rolnictwa”. *Zielony Sztandar*: 20/2015.